

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ЧЕРЕЗ ЗНАННЯ ДО ЧЕСНИХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ

THROUGH THE KNOWLEDGES TO THE HONEST PARLIAMENTARY ELECTION

"ЧЕРЕЗ ЗНАННЯ ДО ЧЕСНИХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ"
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА МОЛОДІЖНА ОРГАНІЗАЦІЯ ІАУХІН "НАШЕ ЩАСТЛИВЕ ЖИТТЯ"
ІАУ, м. ЗАПОРІЖЖЯ, 69097
0633615-25-80, 0967906-75-78
WWW.PENZLYK.ORG.UA/FACT

ЦЕЙ ЗІСНІВНИК Є ВИСО ПРЕСТАВЛЕННЯ ЗОМОД "НАШЕ ЩАСТЛИВЕ ЖИТТЯ" В РАМКАХ ПРОЕКТУ
"ОБСЛУГОВУЄМОСЯ ЗАРАДИ РЕФОРМ (UNITER)", ІДО ФІНАНСУЄТЬСЯ АГЕНТСТВОМ США І МІЖНАРОДНОГО РОЗВИТКУ (USAID)
ТА ЗАНІСНОЄТЬСЯ FACT В УКРАЇНІ. ПРИБАВЛЕННЯ ЦЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СТЬОДО МОЖЛИВИМ ЗАДАЧИМ ШІРШО ПЛАТФОРМИ
АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ ІАУХІН ЧЕРЕЗ АГЕНТСТВО США І МІЖНАРОДНОГО РОЗВИТКУ (USAID). ЦЬОСТ ДОСЛІДЖЕННЯ Є
ВИСІТКОБОЮ НАПОБІДАЛЬНОСТЮ ЗОМОД "НАШЕ ЩАСТЛИВЕ ЖИТТЯ" ТА ВІ ОБОВ'ЯЗКОВО ВІДОБРАЖАЄ ПОСЛАЖИ USAID,
FACT АБО УРЯДУ США. ЗАБОРОНЄТЬСЯ ВІДТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЦЬОГО ЧАСТИНИ ЦЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
У ЯКІЙ-ЯКОМУ ФОРМАТІ, ВІДОБРАЖЕННІ ГРАФІЧНОЇ, ЕЛЕКТРОННОЇ, КОПИЮВАННІ ЧИ ВИКОРИСТАННЯ В ІНШІ-ЯКІЙ
ІНШІЙ СІЛОСІ БЕЗ ВІДПОВІДНОГО ДОСЛАЖЕННЯ НА ОФІЦІАЛЬНІ АЖЕРАС.

ЧЕРЕЗ ЗНАННЯ ДО ЧЕСНИХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ

Збірник результатів проекту та тез учасників національного Форуму з правозахисту та громадського моніторингу виборчих процесів.

Запоріжжя [ЗОМОГ "Наше щасливе життя"], 2014. - 24 с.

Автор-упорядник - Олександр Кахай

Цей збірник було представлено ЗОМОГ "Наше щасливе життя" в рамках проекту «Об'єднуємося заради реформ (UNITER)», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Pact в Україні.

Проведення цього дослідження стало можливим завдяки ширій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID).

Зміст збірника є винятковою відповідальністю (ЗОМОГ "Наше щасливе життя" та не обов'язково відображає погляди USAID, Pact або уряду США.

Забороняється відтворення та використання будь-якої частини цього дослідження у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.

<http://www.usaid.gov/>
<http://www.usaid.gov/ukraine>
<http://uniter.org.ua/>
<http://www.pactworld.org/>

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОЄКТ

МЕТА ПРОЄКТУ

Головне завдання свідомих реально працюючих правозахисних та моніторингових організацій — навчити громадян вміти захищати власні виборчі права, відповідно до чинного законодавства контролювати діяльність виборних посадових осіб (зі знаннями про "люстрацію"), брати безпосередню участь у розбудові України власними ініціативами та через розвиток міжсекторної й міжрегіональної співпраць.

Проєкт "Через знання до чесних Парламентських виборів" та, безпосередньо, Форум, реалізуються ЗОМОГ "Наше щасливе життя" в рамках проекту «Об'єднуємося заради реформ (UNITER)», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Pact в Україні.

ПРОБЛЕМАТИКА

Головна проблема в Запоріжжі та по всій Україні — це незнання переважною частиною українців їхніх виборчих прав, й, особливо, це стосується осіб з особливими соціальними та фізичними потребами.

Проєкт різними варіантами та шляхами доносить профільну інформацію до громадян всіх вікових категорій про те, як правильно користуватись виборчим бюлетенем, висуватись особисто чи балотуватись від партій або організацій, знайти себе у виборчих списках, законно контролювати виборчий процес та захищати свої виборчі права.

ОРГАНІЗАТОР

Запорізька Обласна Молодіжна Організація Глухих "Наше щасливе життя"

ПАРТНЕРИ

UNITER, USAID, Pact, Інститут Здоров'я, Спорту і Туризму (м. Запоріжжя), Запорізька обласна бібліотека для юнацтва, Інститут журналістики і масової комунікації (м. Запоріжжя), Запорізький обласний центр молоді.

ПРОЕКТНІ ЗАХОДИ

Проект "Через знання до чесних Парламентських виборів" має освітньо-практичний характер та включає в себе широкий спектр заходів та підпроектів різних формату, спрямованості й аудиторії:

4 лекції-тренінги
для літніх городян

5 відкритих лекцій
з професіоналами

6 лекцій для
звичайних студентів

9 лекцій для
глухих підлітків
та дорослих

анкетування

моніторинг виборчих
дільниць

соціопитування

Національний Форум

круглий стіл
для спостерігачів

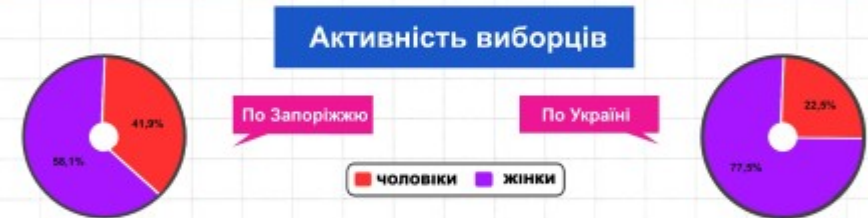
15 тематичних
сюжети

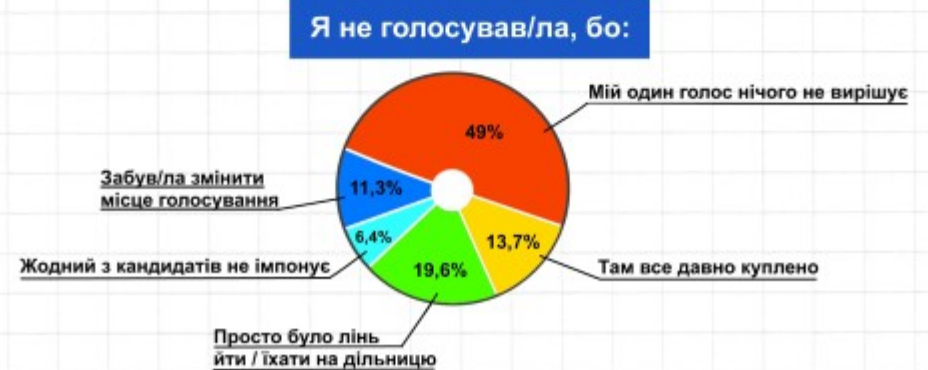
СОЦІОЛОГІЧНІ ОПИТУВАННЯ

* Середній показник. Опитування проводилось серед 1000 виборців в кожному з 7 районів Запоріжжя (7000 респондентів)

* Шляхом живих спостережень волонтерами ЗОМОГ та партнерських організацій

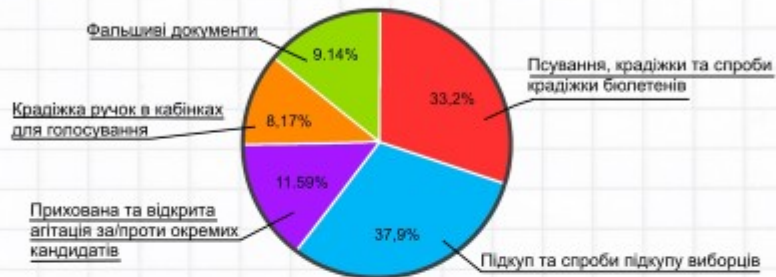

* Опитування проводилось серед користувачів соцмереж вконтаткі та Фейсбук (1000 респондентів)

НАЙПОШИРЕНІШІ ПОРУШЕННЯ

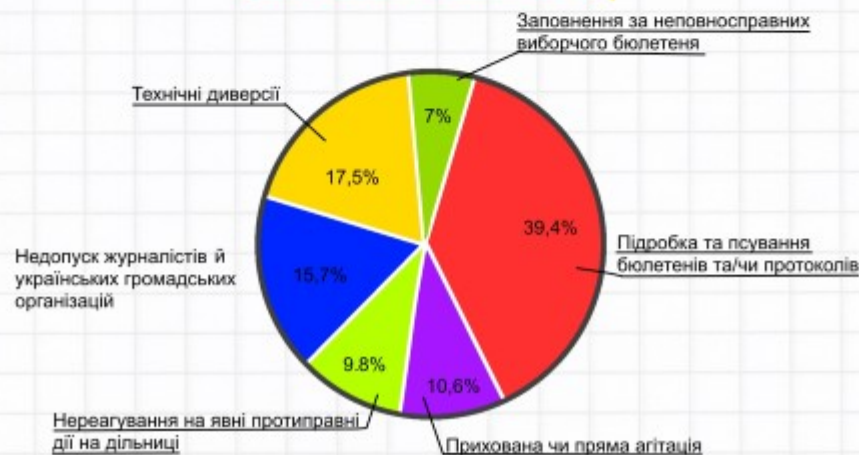
На превеликий жаль, вибори в Україні завжди відбуваються з порушеннями — поодинокими дрібними та/або гучними локальними чи загальнонаціональними. Найпоширенішими з них на позачергових Парламентських виборах 26.10.14 були:

ВІД НАСЕЛЕННЯ

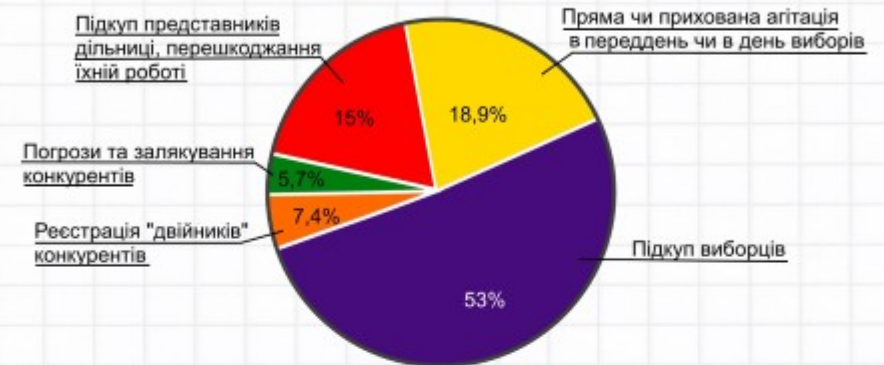
* Інформацію отримано шляхом моніторингу й опитування спостерігачів на дільницях

ВІД ЧЛЕНІВ КОМІСІЙ

НАЙПОШИРЕНІШІ ПОРУШЕННЯ

ВІД КАНДИДАТІВ

ВІД ПАРТІЙ

* Інформацію отримано шляхом моніторингу, анкетування й опитування

ОСНОВНІ ТЕМАТИЧНІ ЗАКони

Види, час, способи та місця проведення чергових та позачергових місцевих та національних виборів, участь чи неучасть в них, повноваження учасників й т.п. регламентуються наступними Законами України та Кодексами:

НАЙВИЩИЙ

Конституція України

ЗАКони УКРАЇНИ

"Про вибори народних депутатів України"

"Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів"

"Про Центральну виборчу комісію"

"Про Державний реєстр виборців"

"Про міліцію"

КОДЕКСИ

Кримінальний кодекс України

Кодекс адміністративного судочинства

Кодекс України про адміністративні правопорушення

"Рецепти" з покращення виборчих процесів в Україні

РЕЦЕПТИ ПОКРАЩЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

За власними спостереженнями й інформацією колег, Революція Гідності внесла позитивні корективи до виборчих процесів в Україні - вони стали прозорішими та чеснішими, значно

зменшилась кількість виборчих правопорушень як з боку виборців, так і з боку кандидатів та партій. Але, на превеликий жаль, абсолютного "перезавантаження" поки-що не отримали й маємо працювати над вирішенням і цієї проблеми.

Для цього маємо інформаційно та практично працювати з широким населенням різних віку та статі, соціального та фізичного станів, пропалуючи цінність кожного голосу та сьогоднішню відповідальність за завтрашнє життя всієї країни. Впевнений, що спільними зусиллями громадських та державних організацій, засобів масової інформації та самих людей ми зможемо розвивати в Україні демократичні європейські цінності та норми, поступово наполегливо та впевнено ведучи нашу Країну до сталого щастя та добробуту.

(Олександр Кахай, Голова ЗОМОГ
"Наше щасливе життя")

Для того, аби була змога покращити виборчий процес і всю виборчу систему загалом, потрібно, спочатку, до законодавства ввести деякі базові поняття, визначень яких на даний момент нема.

Наприклад, я не знайшла єдиного законодавчого визначення понять «політична реклама», «політична агітація та пропаганда» і, тим більше, «прихована політична агітація».

РЕЦЕПТИ ПОКРАЩЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

Я вважаю, що якраз цими поняттями дуже вдало користуються політики та маніпулюють ними, а точніше - маніпулюють відповідними існуючими прогалинами в законодавстві, які нам слід разом заповнити.

Ще одним шляхом покращення виборчого процесу є висока самосвідомість громадян, які розумітимуть всю важливість свого вибору, чітко дотримуватимуться законодавства та орієнтуватимуться лише за власною точкою зору, а не вибиратимуть за принципом якісніших реклами чи слогану певної політичної сили. Я думаю, що для підвищення самосвідомості та патріотизму, маємо вже зі шкільних років готувати учнів до відповідально вчинку - голосування. Найефективнішим буде запровадження в рамках певної дисципліни, починаючи з середньої школи, теми, присвяченої виборчому процесу, але це має бути тема на декілька уроків з повторенням в декількох класах - сьомому, дев'ятому та одинадцятому.

Це викличе сприйняття цієї інформації таким чином, щоб у майбутньому була чітка позиція стосовно своєї невідкупності, самостійне, без нав'язувань, обрання окремих кандидатів чи політичних сил. Маємо в дітей створювати систему певних цінностей та поваги до виборчого процесу.

(Олена Гончарук, солістка Національної опери України, доцент, викладач)

На мою думку, головна проблема - це недооцінення населенням важливості виборів й участі в них, й, особливо, це стосується молоді. Шляхом залучення громадських організацій та приділення уваги до цих питань

РЕЦЕПТИ ПОКРАЩЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

у вузах та проведенням відповідної просвітницької роботи, ми достатньо приділимо уваги політичній освіченості молоді, покращимо її орієнтування в передвибірній ситуації.

(Віктор Мельник, студент,
Лубенський медичний коледж)

На сьогодні в Україні під час виборів, чи-то до Верховної Ради України, чи-то до місцевих органів влади, однією з основних проблем в області моніторингу виборчого процесу є некомпетентність та невідповідність, або ж байдужість спостерігачів до різноманітних викликів у дні голосування.

Коренем даної проблеми, в першу чергу, є безвідповідальність партій або відповідних організацій, які направляють своїх представників до виборчих дільниць як спостерігачів. Не даючи їм відповідних глибоких знань, дані організації не лише підставляють своїх представників, але й підривають одну з основ законодавчого Українського виборчого процесу, а саме таке поняття, як «Спостерігач».

Так як переважна частка спостерігачів на виборах - саме студенти, то маємо їх навчати реалізувати на різні виклики виборчого процесу, не порушуючи виборчого законодавства України, шляхом залучення їх до профільних лекцій та тренінгів та створення відповідної матеріально-технічної бази, театралізовані освітні школи на "історії з життя", проведення широкої просвітницької кампанії серед населення.

(Віктор Сікаленко, ГО "Молодь-ДІЄ",
м.Миколаїв)

РЕЦЕПТИ ПОКРАЩЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

В моєму місті існує проблема підкупу виборців. Радує той факт, що на законодавчому рівні правотворчі суб'єкти зробили більш жорсткою відповідальність за такі правопорушення. Залишається лише доглядати за дотриманням цих позитивних змін та попереджати такі факти.

В свою чергу населенню необхідно доносити інформацію про іхні виборчі права шляхом практичних лекцій для подальшого легкого орієнтування громадянськості в таких процесах.

(Юрій Євдокімов, м.Миколаїв,
ГО "Молодь за права людини")

Найбільші проблеми завжди були й є лише в нас самих та наших головах. В першу чергу маємо усвідомити сьогоднішню відповідальність не тільки перед собою, але й перед наступними поколіннями. Тому маємо забути про хабарі та будь-який підкуп, як явища, про негатив й егоїзм, неповалу та зневагу до оточуючих...

Тільки разом ми зможемо збудувати дійсно сильну країну, завдяки тій можливості морального та духовного очищення, які принесли Революція Гідності та визвольна боротьба наших патріотів проти зарарбників.

(Меріджейн Скорульська, м. Київ,
викладач, громадська діячка)

Для попередження будь-якого виборчого негативу має бути чіткий критерій для відбору кандидатів та відкриті партійні списки.

(Сергій Міранков, м.Київ,
кінорежисер)

РЕЦЕПТИ ПОКРАЩЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

Більшість проблем у виборчому процесі в Україні виникають саме через погану підготовку спостерігачів - нерідко вони не знають, як реагувати на ті чи інші події на дільниці, та просто стоять в сторони, аби не погіршувати ситуацію. Тому необхідно створити своєрідний центр з освіти спостерігачів - потрібні лише приміщення та викладачі, професіонали, які знаються на виборчому законодавстві України.

(Катерина Галенко, м.Миколаїв,
НУК ім. адмірала Макарова)

Найбільша проблема, яку ми маємо подолати, це те, що значна кількість виборців готова продати свій голос за матеріальну винагороду - інформаційно та практично... Також важливим є питання підвищення ролі громадських спостерігачів, бо саме від них залежить лєвова частка прозорості виборчого процесу.

(Іван Жеведь, м. Луганськ,
ГМО "Опора")

В моєму населеному пункті просто катастрофічна ситуація - необізнаність населення щодо їхніх виборчих прав. Для попередження цього, на мою думку, головне - діяти. Якщо кожен бачитиме навколо себе небайдужих людей, то ситуація

РЕЦЕПТИ ПОКРАЩЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

значно покращиться. Відповідно до цього, кількість випадків, коли комусь спадає на думку порушити чісь права, зменшиться. Досить важливою є просвітницька робота, бо дехто навіть не розуміє, що своїми діями порушує чісь права.

(Людмила Козак, смт. Озерне,
Житомирська обл., викладач)

Один з рецептів, на мою думку, це обов'язкова юридична відповідальність всіх осіб, причетних до зловживання під час виборчого процесу адмінресурсами, за порушення прав та свобод працівників великих та середніх заводів і фабрик, за підкуп виборців, тощо. Для цього необхідний потужний громадський контроль, власні мужність, відвага, честь та гординь.

(Олег Якунін, м. Київ,
журналіст, медіа-діяч)

В Україні існують та діють якісні закони, але досить часто відсутні механізми, які б дозволили ефективно їх виконувати... Також, в Україні діє велика кількість різних партій з якісними діючими програмами, але про них майже ніхто не знає через брак, в перших, достатнього фінансування для трансляції їхніх передвиборчих реклам. Тому маємо на практиці зробити рівними умови для всіх, плюс якісне підвищення громадської свідомості шляхом освіти.

(Наталія Глібко, м.Миколаїв,
Миколаївський Інститут права)

РЕЦЕПТИ ПОКРАЩЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

На мою думку, основною проблемою правозахисту в Україні є катастрофічно низькі правова освіта та рівень політичної культури громадян. Рішення цього - проведення в між-виборчі періоди відповідних навчань для широкої громадськості та потенційних членів ДВК та спостерігачів. Тільки систематичність таких занять дозволить в майбутньому забезпечити чесні й прозорі вибори як в нашому районі, так і в усій Україні.

(Тарас Носальський, м. Хмельник,
Вінницька обл., ГО "Право")

Найбільша проблема, мабуть, в усій країні - це корупція. Звідси - підтасовування голосів й інші різноманітні махінації на виборах. Як панacea - широка профільна інформаційна кампанія, юридичні освіта та консультації, професійна підготовка спостерігачів та достойна їхня мотивація, проведення відкритих тренінгів з виборчих адвокатів.

(Сергій Войтович, м. Миколаїв,
ГО "Клуб політичної діагностики "Стрекоза")

Для того, аби покращити загальну ситуацію в країні по виборах, в першу чергу, необхідно проводити для молоді й серед молоді інтенсивні інформаційно-просвітницькі кампанії, а також підвищувати інтерес в широкій громадськості до природи виборчих процесів й її правову свідомість.

(Едуард Крутько, м. Лубни, Полтавська обл.
ПОМГО "Твій Світ")

РЕЦЕПТИ ПОКРАЩЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

Головним завданням або рецептом є само-організація суспільства та його бажання вирішувати нагальні питання. Коли я хочу щось вирішити, але розумію, що сама не справлюся, я завжди шукаю однодумців або кличу друзів і тоді все виходить. Але завжди залишається проблемою невиконання соціальних обіцянок кандидатів, не залежно від того, стали вони депутатами, чи ні. Причиною всього цього є, в першу, недосконале законодавство з відкликання депутатів, та пасивність громадськості в моніторингу суспільно-політичної діяльності.

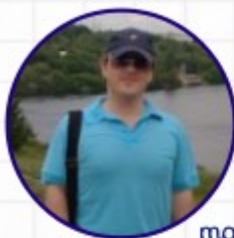
(Вікторія Савельєва, м. Миколаїв,
МММГО "ФРІ")

Для розвитку правозахисних рухів і проектів необхідно проводити сучасні цікаві проекти, в основному, орієнтовані на молодь з питань громадянських та виборчих прав. Також маємо пам'ятати про відповідну підготовку журналістів, особливо, - починаючих. І саме тоді ми зможемо всебічно контролювати прозорість виборчого процесу, роботу членів комісій та спостерігачів, зменшити кількість джинси та правопорушень, виховати сильні розумні чесні покоління. Як варіант, систематичне проведення тренінгів з виборчого законодавства й особливостей журналістської діяльності з практичними вправами для середньої та старшої ланок студентства.

(Надія Касьянова, м. Миколаїв,
МОГО "Творити добро")

РЕЦЕПТИ ПОКРАЩЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

Недосконалість законодавчої бази України та, місцями, споживницька ментальність населення (любов до хабарів грошима та "гречкою") заважає проводити вибори чесно та прозоро. Саме тому необхідно працювати з населенням інформаційно так, щоб абсолютно всі - і дорослі, і молоді, розуміли цінність своїх думок та голосів, важливість виборів як нормотворчого та державотворчого процесів, знали свої права та перешкождали досягненню на них.

(Олег Дарков, м.Дніпропетровськ,
ВГО "Правознавець")

Для покращення правозахисту в Україні, в тому числі, й у виборчому процесі, необхідний чіткий контроль за інформаційним та правовим полями, широка освітня кампанія для населення, потенційних членів виборчих комісій та самих кандидатів. Окрім того, варто час-від-часу нагадувати про кримінальну й адміністративну відповідальність громадськості з метою попередження правопорушень до, під час та після місцевих чи національних виборів.

(Анастасія Чалова, м.Миколаїв,
Миколаївський Базовий Медичний Коледж)

Особливістю проведення позачергових Парламентських виборів в Луганській області - майже відсутність застосування адміністративного ресурсу та незначна кіль-

РЕЦЕПТИ ПОКРАЩЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

кість порушень в день голосування. З іншого боку, особливістю стало намагання зірвати підрахунок голосів (затягування прийняття протоколів ОБК від ДВК). Як пропозиція - формування мотивації в держави переходу до електронного голосування та проведення громадських кампаній для підвищення суспільно-політичної активності населення.

(Максим Данильченко, м.Рубіжне,
Луганська обл., журналіст)

Однією із проблем під час виборів є непрофесіоналізм спостерігачів та безвідповідальність партій чи організацій, які їх запросили чи найняли. Це яскраво видно по ходу голосування а потім - під час підрахунку голосів виборців. Саме тому варто створити своєрідний інститут спостерігачів та членів виборчих комісій, аби чергові вибори в Україні проходили чітко, чесно та прозоро, а, найголовніше - без зайвих нервів самим членам ДВК та виборцям, спостерігачам, кандидатам та журналістам.

(Дарина Чибарь, м.Миколаїв,
ГО "Креативна молодь")

Проблем - багато. Одні з головних - поінформованість виборців, їхня безвідповідальність, незнання своїх прав, слабка залученість виборців, відсутність зв'язку поміж

РЕЦЕПТИ ПОКРАЩЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

ними та депутатами для контролю, моніторингу й аналізу роботи останніх. Причини, в основному, полягають у відсутності системної роботи, просвіти, інформування, мобілізації виборців. План дій має включати довготривалу роботу в цьому напрямку, співпрацю різних громадських інституцій: ГО, ЗМІ, комітети виборців тощо.

Для цього потрібні відповідні ресурси на навчання, роботу експертів, довготривала роз'яснювальна робота мас-медіа, налагодження співпраці учасників виборчих процесів.

(Ігор Рекун, м. Суми,
ГО «Громадське бюро «Правозахист»)

З боку держави має бути прийняття виборчого кодексу та робота правоохоронної та судової систем над його дотриманням.

А за останні роки в Україні, не дивлячись на численні фальсифікації та підкуп виборців, нікого досі не притягнуто до жодної відповідальності. З боку громадських організацій та ЗМІ - це моніторинг, створення коаліцій, громадських рад й їхня співпраця з органами влади. Це забезпечить відкритість та чесність всіх процесів, швидке реагування на порушення.

(Сергій Гайдей, м. Івано-Франківськ,
ІФОО "Комітет виборців України")

Потрібне краще представлення виборцями самих себе та своїх інтересів. Щоб під час кампанії інтереси/проблеми/очікування поставали максимально різноманітно, а не як сьогодні - усереднено, у вигляді "середньо-

РЕЦЕПТИ ПОКРАЩЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

статистичного виборця" та рейтингу політсили, як головного критерію. Необхідно, аби під час виборчої кампанії роль виборців ставала все активнішою. Щоб кандидати все менше просто говорили, а все більше прислуховувались до пересічних громадян.

(Станіслав Шумлянський, м. Житомир,
МІЦ "Медіа-М" / "Молоде радіо")

По-перше, необхідні зміни до виборчих Законів України, бо маємо такі проблеми: - члени ДВЖ не мають можливості проголосувати. Проблема в тому, що держреєстр не подає їх додатковим списком на ті ДВЖ де вони працюють в день виборів, а відійти вони не мають можливості, тому до 2000 членів ДВЖ щоразу не голосують.

- адміністрації міст, сіл, селищ не забезпечують ДВЖ належними приміщеннями й обладнанням, і жодна особа за це не карається.
- до приміщення ДВЖ не завжди мають можливість дістатись особи з обмеженими фізичними можливостями.
Потому як рішення - зміни до законодавства, моніторинг та швидке реагування на порушення.

(Неля Поліщук, м. Суми,
ГО "СОАОСН")

Сьогоднішню ситуацію не зовсім легко, але й не так вже й складно позитивно змі-

РЕЦЕПТИ ПОКРАЩЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

нити - для цього почати з самих себе - кожен має знати свої права та вміти їх захищати, не бути пасивним, а говорити про те, що насправді відбувається навколо. Не варто сидіти та чекати на поліпшення - маємо самі гарно робити гарне, що нам під силу, на власні та суспільні користь та добробут.

(Ганна Дворна, м.Запоріжжя,
бібліотекар, КЗ "ЗОБЮ" ЗОР)

Проблем дуже багато, особливо зараз...
Раніше на території Луганської області
проблема була така, що населення області
окружів багато, що призводило до страшних
маніпуляцій, "джинси", корупції, бруду...

Рецепту, як такого, не існує. Головне - це знати свої права й
обов'язки та вміти їх відстояти на належному рівні.

(Мирослава Дворницька, м.Луганськ,
ГО "ФЕРУМ")

НОТАТКИ